

ВАРТОВІ СТЕПУ

ХУДОЖНЬО-АРХЕОЛОГІЧНА ВИСТАВКА

на основі колекції живопису і графіки
народного художника України В. С. Шенделя
та музейних фондів Святогірського державного
історико-архітектурного заповідника (СДІАЗ),
Музею археології і етнографії Слобідської України при ХНУ
ім В. Н. Каразіна (МАЕСУ),
Слов'янського краєзнавчого музею (СКМ).

Донецьк 2011

ББК 63.3(4УКР-РУС)

Вартові степу. Довідкове видання художньо-археологічної виставки. Упорядник, автор вступу – В. М. Дєдов. Донецьк: ТОВ «РА «Ваш імідж», 2011 – 68 с. іл.

Видання «Вартові степу» – своєрідний каталог виставки Святогірського державного історико-архітектурного заповідника присвяченої українському козацтву. Сорок творів народного художника України В. С. Шенделя і біля трьохсот археологічних артефактів XVII–XVIII ст. розкривають картини життя та побуту, історичне минуле козацтва на теренах Слобідської України. Археологічна частина виставки представлена колекціями з фондів Музею археології і етнографії Слобідської України, Слов'янського краєзнавчого музею та Святогірського заповідника.

Видання розраховано на широке коло читача.

*За участь у підготовці виставки та видання висловлюємо подяку
старшому науковому співробітнику
ДП ОАСУ «Слобожанська археологічна служба»
І. В. Голубєвой.*

ISBN 966-10-82-18-9

©КЗ «Державний історико-архітектурний заповідник». 2011

ВАРТОВІ СТЕПУ.

Художньо-археологічна виставка під узагальнюючою назвою «Вартові степу» підготовлена Святогірським історико-архітектурним заповідником за сприяння Музею археології і етнографії Слобідської України Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна і Слов'янського краєзнавчого музею. Художня частина виставки побудована на тематичній колекції творів народного художника України В.С.Шенделя під назвою «Лицарі Січі Запорозької». Створення такої виставки є певним підсумком багаторічної роботи відомого донецького митця, а також, результатом досліджень науковців щодо визначення ролі і місця українського козацтва в освоєнні «дикого поля» в XVI-XVII ст., захисту південних територій України від зовнішніх ворогів.

Виставка не випадково представлена широкому загалу саме в Святогірську. Протягом XVI-XVIII ст. запорозьке козацтво і Святі Гори мають спільні зв'язки, що знайшло відображення як в історичних джерелах, так і археологічних пам'ятках. Перші писемні звістки про Святі Гори як вартовий осередок припадають на першу половину XVI ст. Австрійський дипломат, барон Сигізмунд Герберштейн, який двічі (в 1517 і 1526 рр.) перебував з місією у Москві, повідомляв про донецьких козаків і вперше повідомив про сторожу в Святих Горах. Степні кочівники, перш за все

татарські і ногайські орди, які представляли на той час загрозу з півдня, систематично здійснювали грабіжницькі набіги на південноросійські і українські землі. Саме в цей час найбільшу активність на Сіверському Дінці проявляє керманіч запорожців Д.Вишневецький (Байда), козацький отаман Михайло Черкашенін.

В 90-х рр. XVI ст. свідчення про запорожців на Дінці містяться в грамоті царя Федора Івановича і в історичних документах про будівництво фортеці Цареборисів в 1599-1600 рр.

Святі Гори як хронологічно перший православний гуртожитний монастир в придонецьких степах духовно окормляв козацьку вольницю вже на початку XVII ст. Протягом XVII-XVIII ст. запорозьке козацтво і Святі Гори мають спільні зв'язки, що знайшло відображення в історичних джерелах. В маєтностях, що знаходились вздовж обидвох берегів Дінця нижче Цареборисова по річку Жеребець і звичай вважались монастирськими, успішно діяли загони українських козаків під приводом В.Рябухи, Г.Торського. Останній був досить відомим в Україні ватажком значного загону козаків, кількість якого коливалась в 40-х роках XVII ст. від 500 до 2000 чоловік. В 1642 р. козаки Г.Торського зустріли в районі Святогірського посольського перевозу посла турецького султана і перебили його світу з 6 чоловік. В

депешах з Москви старцям Святих Гір пропонувалося уникати контактів з українськими козаками, які не знаходились на службі у російського царя і іменувались в документах воровськими черкасами: «А будет, донецкие черкасы учнут к ним проситься в монастырь для моления и для иных каких дел, они б черкас в монастырь не пускали и от них отговаривались всяким обычаем, чтоб над ними черкасы обманом какого дурна не учинили» [7, с. 114]. Разом з тим, документи свідчать, що вище згаданий Грицько Торський був досить шанованою людиною в Святогірській обителі, у всякому разі, коли козаки Г. Торського в 1645 р. з боєм відбили з татарського полону декількох поранених служилих людей, то надали судно і відправили Дінцем саме в Святогірський монастир для надання допомоги і лікування поранених.

4

Таким чином, формування запорозького козацтва на прикордонних територіях з Кримським ханством, воєнні походи проти турецько-татарської агресії, об'єктивно сприяли заселенню степових просторів, зародженню відхожих промислів і постійних осілих пунктів, які згодом склали землі Війська Запорозького і Слобідської України.

В к. XVII – XVIII ст. Святі Гори входили в межі території Харківського і Ізюмського Слободських полків, а пізніше в Ізюмський повіт Слобідсько-Української губернії, тому саме документи цих адміністративно-територіальних органів містять свідчення про зв'язки запорозького козацтва з Святими Горами. Перш за все ці зв'язки формуються за рахунок входження представників козацтва до складу чернечої громади Святогірського монастиря. Факт виходу з Запорозької Січі представників козацтва, які завершили

військову службу і офіційно направлялись до Святих Гір з метою прийняття постригу в обителі підтверджується архівними матеріалами. Відповідно, рішення про перехід запорожців до чернечої громади Святогірського монастиря був наслідком духовних зв'язків козацтва з Святими Горами. Перебування запорозьких козаків з різних куренів на службі Божій в монастирі було вочевидь постійною духовною практикою.

Безумовно, така духовна практика не могла не залишити свій слід і після ліквідації Запорозької Січі і Святогірського монастиря в 70-80-х рр. XVIII ст. за указами імператриці Катерини II. Саме ченці з Запорозького Покровського монастиря, шукаючи собі обитель після виходу із-за Дунаю проявили ініціативу відновити Святогірську обитель ще до її офіційного відкриття в 1844 році. Ось як про цю ініціативу запорожців розповідала володарка Святогірської маєтності, Т.Б. Потьомкіна письменнику А.М. Муравйову. «Вы конечно знали ... двух запорожских монахов, Исаию и Мефодия, которые лет осьмнадцать тому назад приходили в Петербург, испрашивать себе где-либо место для постоянного жительства. Покойная графиня Орлова прислала их ко мне. Один из них, именно иеродиакон Исаия, первый начал мне рассказывать о Святих Горах, восхваляя красоту места, и умолял восстановить запустевшую обитель, дабы все запорожские монахи, пришедшие с ним из-за Дуная во время турецкой войны, могли там поселиться. Ко мне собственно обратился потому, что слышал о моем близком родстве с генералом Энгельгардтом, которому тогда принадлежало это имение, по наследству от дяди его, князя Потемкина» [3, с. 88-89].

Важливим чинником, який впливав на позиціонування запорожців до Святих Гір, як духовної вотчини козацтва, був той культурний простір, який оточував Святі Гори і в якому комфортно почували себе запорожці. Значна кількість народних переказів, легенд і пісень, що оспівують славні часи запорозької вольниці були записані в XIX ст. саме в Святогірській маєтності Потьомкіних-Рібоп'єрів і безпосередньо в селі Банному (зараз Святогірськ). Цікаво, що цей населений пункт виник одночасно з «вигнанням» запорожців з Запорозької Січі Катериною II в 1775 році. Яка частина місцевих «черкас» вийшла з запорозьких козаків і осіла на монастирських землях Святогірського маєтку в XVIII ст. – невідомо, але те, що саме вони були носіями легенд і переказів про запорожців в Святих Горах, сумніву не виникає.

Так, Всеволодом Коховським була записана легенда «Вигнання запорожців», опублікована в українському журналі «Основа» за 1862 р. № 5. В легенді, як і вище наведених свідченнях про землі Святогірського монастиря в сер. XVII ст. зустрічається річка Жеребець, в «кінці якої є могила». В ній запорожці документи про Січ сховали. А крім того, і казну, і сукню, і зброю, і золото, і срібло в тій могилі сховали і заклали. А могила ця була на кордоні Запорозьких земель, а від цієї чорної могили границя пішла на сей (лівий) бік Дінця к Ізюму... «А земля ця була запорожецька. От і Святогорщина і Ізюм – це все запорожецькі землі», – розповідав легенду про запорожців М. Колесник [1, с. 25]. За оповідачем, землі запорожців були віддані панам і вимушені були козаки піти за Дунай:

*«Великий світ судариня-матушка,
Послухала графа Румянцова
І от панів великую напасть напустила.
Перве військо було, – славне запорожецьке –
Та й занапстила.
Як зайшли, – каже, – за Дунай,
То додому і не думай,
Вже тепер не завернеш»...*

З цією легендою перекликається пісня, записана в 1873 році в с. Банному І. Манжурою «Ой у полі могила...» [4, с. 273].

Ще один переказ про запорожців в Святих Горах був опублікований в журналі «Основа» в 1861 році (№2) письменником О. Стороженко під назвою «Закоханий чорт» [5]. Ця фантастична історія трапилась з запорозьким козаком Кирилом Келепом, який став центральним персонажем в історії взаємовідносин чорта і красуні Одарки, яка за чужою волею стала відьмою. Остання мала за мету «спастися своєю душою». Єдиною можливістю це здійснити, за легендою, було потрапити до ченця-пустельника в Святі Гори. Саме запорозький козак Кирил потрапляє до пустельника, молиться разом з ним за спасіння душі Одарки, повністю виконує умови святогірського ченця і в кінці цієї історії одружується з Одаркою в печерній церкві Святих Гір, а пустельник їх вінчає. Дія відбувається ще за часів існування Запорозької Січі. Самі запорожці змальовані в оповіданні як захисники рідної землі і православної віри. Вже це гарантує козакам, як це показано в легенді, захист св. ап. Петра і св. Миколая. Під час подорожі в Святі Гори до пустельника, чорт жаліється козаку: «То нам не велено, не то

що обманювати – і зачіпляти запорожців, бо вони б'ються за віру православну. Та не велика користь, – може коли якого і завербуєш: уб'ють його на війні, от він уже і не наш. Відки візьметься Петро з ключем і одбрив: так і товче нашого брата, не розглядаючи де око, а де морда; а ще як вихопиться Микола, то швидко тікай, бо вернешся у пекло без хвоста: одірве!» [5, с.62-63]. Зухвалість і своєрідний козацький гумор проявляється в багатьох епізодах легенди, особливо в сюжеті про кримського хана: «Раз дід заспоривсь і в заклад пішов, що поїде у Бахчисарай і самому кримському хану у вічі плюне, і щоб ви думали? Поїхав та й плюнув, та ще й добре вилаяв; дід знатно лайавсь – у якогось москаля вчивсь: « ти, каже хану, покійного чорта племінник, анафемський, гаспидів син, триста тобі чортів у живіт» [5, с.86-87]. Разом з тим, легенда в своєрідній формі через розповідь чорта про пекло розкриває неабияку витримку і мужність притаманну запорожцю: «Печеш його печеш, аж шкура на тобі тріскається, а він тебе лає, кепкує з тебе, та кричить на усе пекло, що змерз. Біда з ними!... Де вже допекти їх вогнем: уже як їх шкварили ляхи, та й ті нічого не доказали. І у пеклі того не вигадасьш що вони з ними коїли: Наливайка пекли у мідному баку; уся Варшава збіглася послухать як зареве бик, та й нічого не почувли: ізтлів

сердешний на вугілля, а голосу не дав» [5, с.64].

У записках І. Манжури збереглись розповіді ченця Святогірського монастиря про гайдамаків, що заснували свої схованки в Святих Горах. «І тепер повише Богородичного є місця, де жили гайдамаки: одне зветься Осударів Яр, друге Погрибівський Яр, а третє Городище. Осударів Яр прозвали, що там осударева казна закопана ... А Погрибівський Яр, то там та були погриба гайдамацькі, там і досі печери є, де вони жили. Городище, що кругом валом обнесено і канавою, а посередині тічок є, там їх саме вся братія жила... [6, с.212-213]. Сучасні дослідження описаної ченцем місцевості повністю підтвердили наявність печер-схованок, городища на вершині гори із штучним написом для оглядової башти, козацький речовий матеріал XVII-XVIII ст., який виставлений в експозиції виставки «Вартові степу».

Таким чином, археологічні і документальні матеріали, народні перекази, пісні та легенди в сукупності з мистецькими творами про запорозьке козацтво дають можливість сучаснику усвідомити і розкрити для себе таке багатогранне історико-політичне і соціально-культурне явище як українське козацтво. Певною мірою цьому відповідає підготовлений організаторами буклет виставки.

1. Коховський В. Оповідання чумака Насті Сопунки, Параски Морозихи, Данила Гарбуза, Михайла Колесника. // Основа, 1862, № 5.
2. Малорусские народные предания и рассказы. Свод М. Драгоманова. Изд. Юго-Западного Отдела Императорского географического общества. – К., 1876.
3. Муравьев А.Н. о Святых Горах. – Донецк, Донбасс, 2010.
4. Народні пісні у записках І. Манжури. – К.: Музична Україна, 1974.
5. Овчаренко І. Літературне Придінців'я: письменники в нашому краї. – Донецьк: РП Лебідь, 1994.
6. Олекса Стороженко. Закоханий чорт. Серія Письменники XIX ст. про Святі Гори. - Донецьк: Донбас, 2010. - 96с.
7. Филарет (Гумилевский) Историко-статистическое описание Харьковской Епархии. - М., 1852

В. С. ШЕНДЕЛЬ И ЕГО «РЫЦАРИ ЗАПОРОЖСКОЙ СЕЧИ»

Владимир Степанович Шендель – график, живописец, член национального союза художников, народный художник Украины. Родился 22 июня 1936 года в г. Сталино (Донецке) в семье шахтера и учительницы. Закончил факультет художественно-декоративной росписи Семеновского художественно-промышленного училища (1959-1963 гг.). В 1965 г. поступил в институт живописи, скульптуры и архитектуры им. И.Е.Репина в г. Ленинграде (Санкт-Петербург), где учился в мастерской народного художника СССР, действительного члена академии художеств СССР, профессора А.Ф. Пахомова. В 1971 г. закончил обучение в институте, представив экзаменационной комиссии свою первую серию графических работ в технике линогравюры «Донбасс дореволюционный».

В течение более чем сорокалетней творческой деятельности В.С.Шендель создал несколько крупных серий линогравюр, офортов, рисунков, акварелей по тематике истории украинского казачества (серия «Рыцари Сечи Запорожской»), древней истории донецкого края (серия «Да, скифы мы»), истории Донбасса (серия «История Донбасса»), серия «Стахановцы»). История борьбы с фашизмом отражена в сериях работ «Великая Отечественная война» и «Партизанская республика». Широкою известность приобрели иллю-

страции В.Шенделя к роману Михаила Булгакова «Мастер и Маргарита». Он является участником многих республиканских и международных выставок. Работы художника приобретены для фондов музеев и частных собраний как ближнего, так и дальнего зарубежья.

Творческая биография В.С. Шенделя началась в конце 60-х годов. Вначале темой для творчества служили местные истории из жизни шахтёров и металлургов. Будучи уже членом Союза художников СССР, принял активное участие в работе творческих групп, выезжавших в колхозы, на заводы и стройки. Глубокий след в творчестве художника оставила командировка на знаменитый завод «Запорожсталь». Как пишет сам В.Шендель: «я был впечатлён индустриальной мощью города, но более всего меня поразило знакомство с островом Хортица, где в то время возводился музей Войска Запорожского. Это разбудило мой интерес к теме казачества, его истории. Именно тогда я познакомился с предметами быта, оружием, костюмами; начал читать книги по истории запорожского казачества, прежде всего произведения Яворницкого, Величко, Боплана и др. Знакомство с прекрасными художниками Даниилом Нарбутом, Александром Даченко обогатило меня знаниями о жизни казаков, помогло увидеть картины жизни и быта запорожцев, их удаль и неукротимый

8 нрав, не раз проявлявшихся в походах и битвах. Военное искусство запорожцев, их самобытная культура и традиции, искромётный юмор, отразившийся в народном фольклоре – всё это захватило меня целиком». С этого времени В.С.Шендель стал неизменным участником всеукраинского пленера «Хортиця кризь віки», проводимом под эгидой Министерства культуры Украины, Запорожского горсовета, Национальной и местной организации СХУ. Для художника этот пленэр стал одновременно уникальной творческой лабораторией, мастер-классом, научным семинаром и краеведческим походом. «Я и мои коллеги, – вспоминал как-то после поездки на Хортицу В.С. Шендель, – получили огромный заряд впечатлений и эмоций, а сделанные нами за две недели эскизы и наброски в ближайшем будущем обязательно лягут в основу новых произведений». Этюды и зарисовки на пленере в местах, где проходили исторические действия, вводили образно в эпоху, подсказывали детали, служили материалом к графическим листам и живописным полотнам. Так рождалась одна из самых крупных современных коллекций графики о запорожских казаках, которую автор назвал «Рыцари Сечи Запорожской». Тщательно подобранные сюжеты, стремление раскрыть характер и свойства души запорожца отличают каждую работу этого цикла, которая насчитывает около 70 произведений выполненных в технике, которой мастерски владеет В. С. Шендель. На выставку «Вартові степу» Святогорского историко-архитектурного заповідника, открытую накануне 75-летнего юбилея художника, автор отобрал 40 работ цикла «Рыцари Запорожской

Сечи», из которых 30 произведений созданы в технике перьевого рисунка и линогравюры и 10 живописных полотен маслом. Практически все работы написаны художником в период с 2005 по 2010 год.

Объединённые единой тематикой, произведения серии «Рыцари Сечи Запорожской» охватывают практически все основные этапы исторического пути запорожцев от первых походов в сер. XVI века на крымчаков под предводительством легендарного Байды (Д.Вишневецкого) – основателя первой сечи на Хортице до упразднения Запорожской Сечи по указу Екатерины II в 1775 году. Несколько работ отражают непосредственную связь запорожцев с Донбассом, как например «Кальмиусская паланка», «Северский Донец-казачья река», «Проведывание казаками раненных товарищей в Святогорском монастыре»). Из легендарных личностей, которых немало в истории запорожского казачества, особое внимание автор уделит кошевому атаману Ивану Сирко («Иван Сирко – атаман войска Запорожского», «Атаман И. Сирко перед царем Алексеем Михайловичем», «Покаяние атамана И. Сирко перед богом»). Наряду с темами славных военных походов, борьбы против турецкой агрессии, Крымского ханства, Речи Посполитой, В.С. Шендель обращается к теме казацкого быта, следования и защите православной веры, самобытных культурных традиций и обычаев («С казацкой песней в народ», «Казацкая мыска», «В корчме», «Рождественская ночь в Запорожской Сечи в 1767 г.», «Водокрещение в Сечи Запорожской», «Воинство Христово»). Особым драматизмом наполнены по-

лотна художника, отражающие мужество и патриотизм запорожского казачества, долю украинского народа в час испытаний («Огнем и мечем», «Под пыткой. Ангел смерти», «Ясыр», «Измена и разгром Запорожской Сечи 14 мая 1709 г.», «Саур-Могилы. Подвиг атамана Морозенко», «Конец Сечи Запорожской»).

Тема Запорожской Сечи и героической истории украинского казачества далеко не исчерпана для художника. В.С.Шендель продолжает работу над циклом и как сам пишет: «я стал этим жить, работа пошла в удовольствие и продолжается по сей день».

В.Н. Дедов

заслуженный работник культуры Украины

Використані скорочення назв:

Святогірський державний історико-архітектурний заповідник (СДІАЗ),
Музей археології і етнографії Слобідської України при ХНУ
ім В. Н. Каразіна (МАЕСУ),
Слов'янський краєзнавчий музей (СКМ).

«Путь
на сечь»
к.м. 55x73
2006 г.

«Чумацкий
шлях»
х.м. 64x80
2008 г.

«Славная
река Конка»
к.м. 42х60
2008 г.

«Северский
Донец –
казачья река»
к.м. 58x69
2008 г.

«У зимника»
к.м. 50х66
2010 г.

«Неудачный
поход. Степь,
подожженная
крымчаками»
к.м. 68x81
2009 г.

«В поход на
неверных»
х.м. 69х81
2007 г.

«Кафа –
рынок
невольников»
к.м. 40х50
2008 г.

«Рыбная ловля в плавнях»
х.м. 50х60
2008 г.

«Реквием
по Сечи
Запорожской»
х.м. 57x91
2009 г.

«Вызов на поединок»
лин. 60x50 2005 г.

«Крымская орда»
б.п.т. 50х60 2007 г.

«Иван Сирко –
атаман войска
Запорожского»
лин. 43x47
2005 г.

«Покаяние
атамана
И. Сирко
перед богом»
лин. 50x60
2008 г.

Люльки керамічні XVII – XVIII ст.

№ 1-2 – з фондів СДІАЗ;

№ 7-13 – з фондів СКМ;

№ 3-6 – з приватної колекції.

«Казакская
мыска»
б.п.т. 40x50
2008 г.

Хрести натільні XVII – XVIII ст.

№ 1-6 – з фондів СДІАЗ;

№ 7-9 – з фондів СКМІ;

№ 10-11 – з фондів МАЕСУ;

№ 12-13 – з приватної колекції.

26

«Воинство
Христово»
лин. 40x50
2010 г.

Гармата з ядрами з фортеці Цареборисів XVII ст.
№ 1 – з фондів МАЕСУ;
№ 2 – фонди Ізюмського краєзнавчого музею.

«К турецким
берегам»
лин. 60х50
2005 г.

Списи та стріли XVII-XVIII ст.

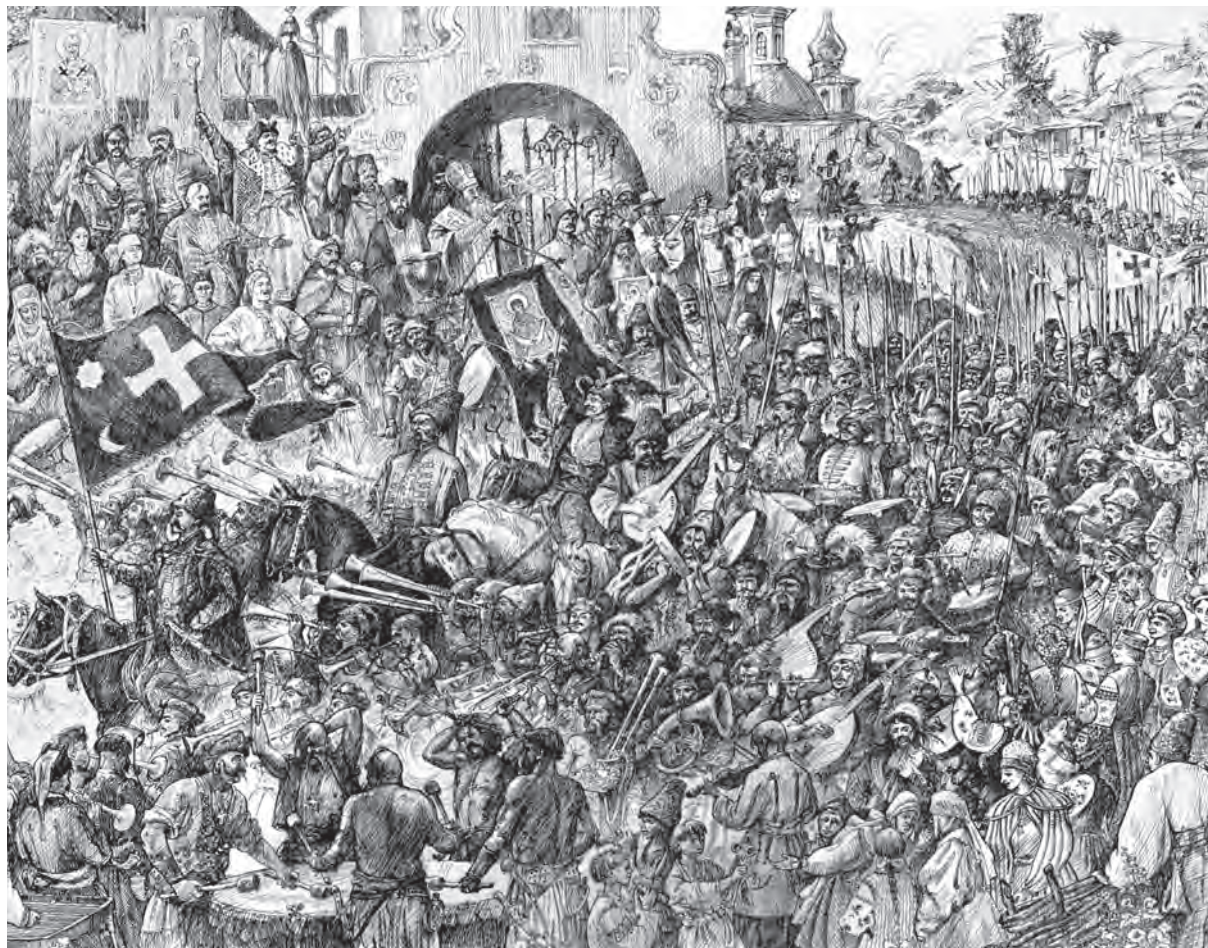
№ 1-3 – з фондів СДІАЗ;

№ 7, 10 – з фондів МАЕСУ;

№ 4, 5, 6, 8, 9, 11, 12 – з приватної колекції.

«Сурмы
заиграли»
б.п.т. 54x75
2009 г.

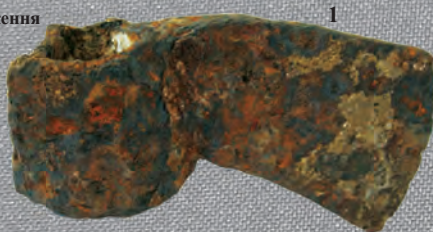
Сокири XVII – XVIII ст.

№ 1 – сокира з фондів МАЕСУ;

№ 2 – сокира з приватної колекції;

№ 3 – лабріс індо-іранського походження
з фондів СДІАЗ;

№ 4 – бердиш з фондів СДІАЗ.

1

2

3

4

«В деле
герцы»
лин. 50x60
2006 г.

Прикраси та гудзики XVII – XVIII ст.

№ 1, 4 – перстні з щитком з фондів МАЕСУ;

№ 2, 3, 5-8 – перстні та обручки з приватної колекції;

№ 9 – сережка з фондів СКМ;

№ 10-13, 21 – гудзики з приватної колекції;

№ 14-20 – гудзики з фондів СКМ.

34

«Огнем и
мечем»
б.п.т. 48x60
2007 г.

Монети XVII – XVIII ст. з розкопок фортеці Царборисів

№ 1-13 – польські монети з фондів МАЕСУ;

№ 14 – перська монета з фондів МАЕСУ;

№ 15-22 – шведські монети з фондів МАЕСУ.

«Пленение
коронного
гетмана
Польши
Н. Потоцкого
Богданом
Хмельницким
под
Корсунем»
б.п.т. 50x60
2007 г.

Монети XVI-XVIII ст. з розкопок фортеці Царборисів

№ 1-17 – монети Московської держави XVI- XVII ст. з фондів МАЕСУ;

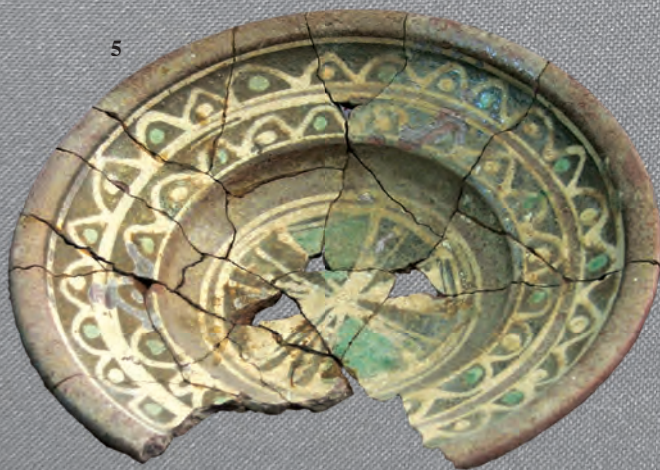
№ 18-25 – монети Московської держави XVIII ст. з фондів МАЕСУ.

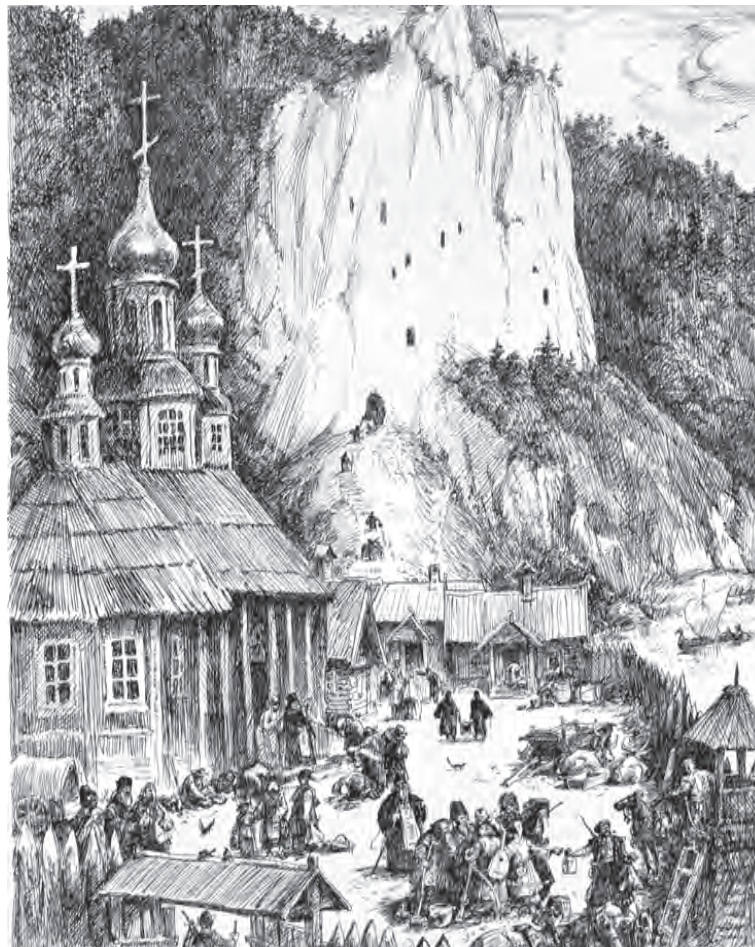
«Запорожские
послы
в Московии»
б.п.т. 50x60
2007 г.

Посуд керамічний XVII-XVIII ст.
з розкопок території Святогірського монастиря (фонд СДІАЗ)
№ 1 – куваль з елементами розпису та поліви;
№ 2 – куваль з полівою;
№ 3-4 – куваль з розписом;
№ 5 – миска розписана;
№ 6 – миска полівна.

«Проведывание казаками раненных
товарищей в Святогорском монастыре»
б.п.т. 50x40 2007 г.

Вироби з кістки та кераміки XVII-XVIII ст.

№ 1-3 – вироби з кістки з фондів МАЕСУ;

№ 4, 4а – нагруска з різним орнаментом з фондів МАЕСУ;

№ 5 – кістка різна – «лев» з фондів МАЕСУ;

№ 6 – свистунець керамічний у вигляді риби з приватної колекції;

№ 7, 7а – ручка ножа з зооморфним зображенням з фондів СКМ.

«Атаман
И. Сирко перед
царем Алексеем
Михайловичем»
б.п.т. 50x60 2006 г.

Вироби з скла та каламар XVII-XVIII ст.

№ 1, 2 –штоф, фляга з фондів СДІАЗ;

№ 3, 4 – рюмки з фондів МАЕСУ;

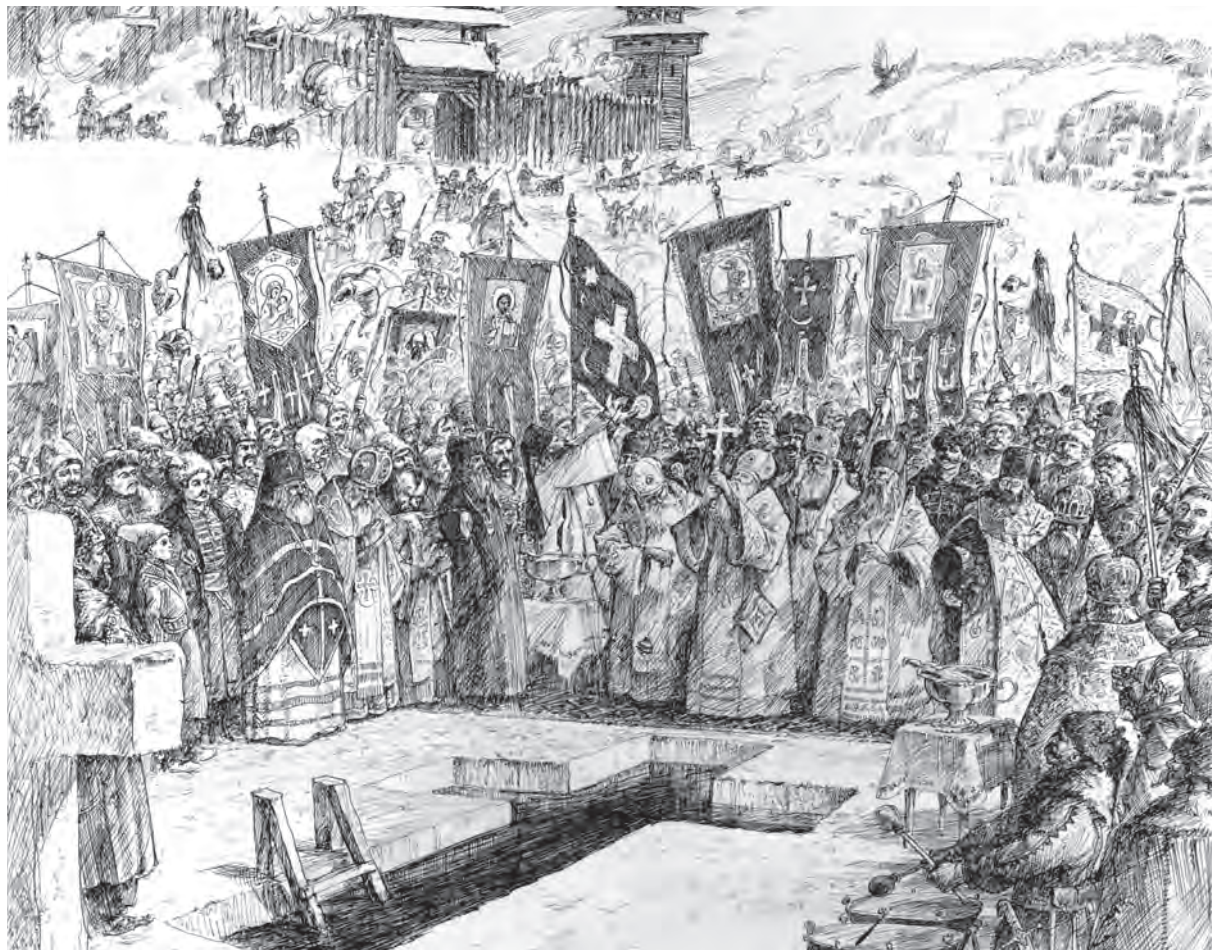
№5 – рюмка з фондів СДІАЗ;

№ 6 – каламар з фондів СДІАЗ;

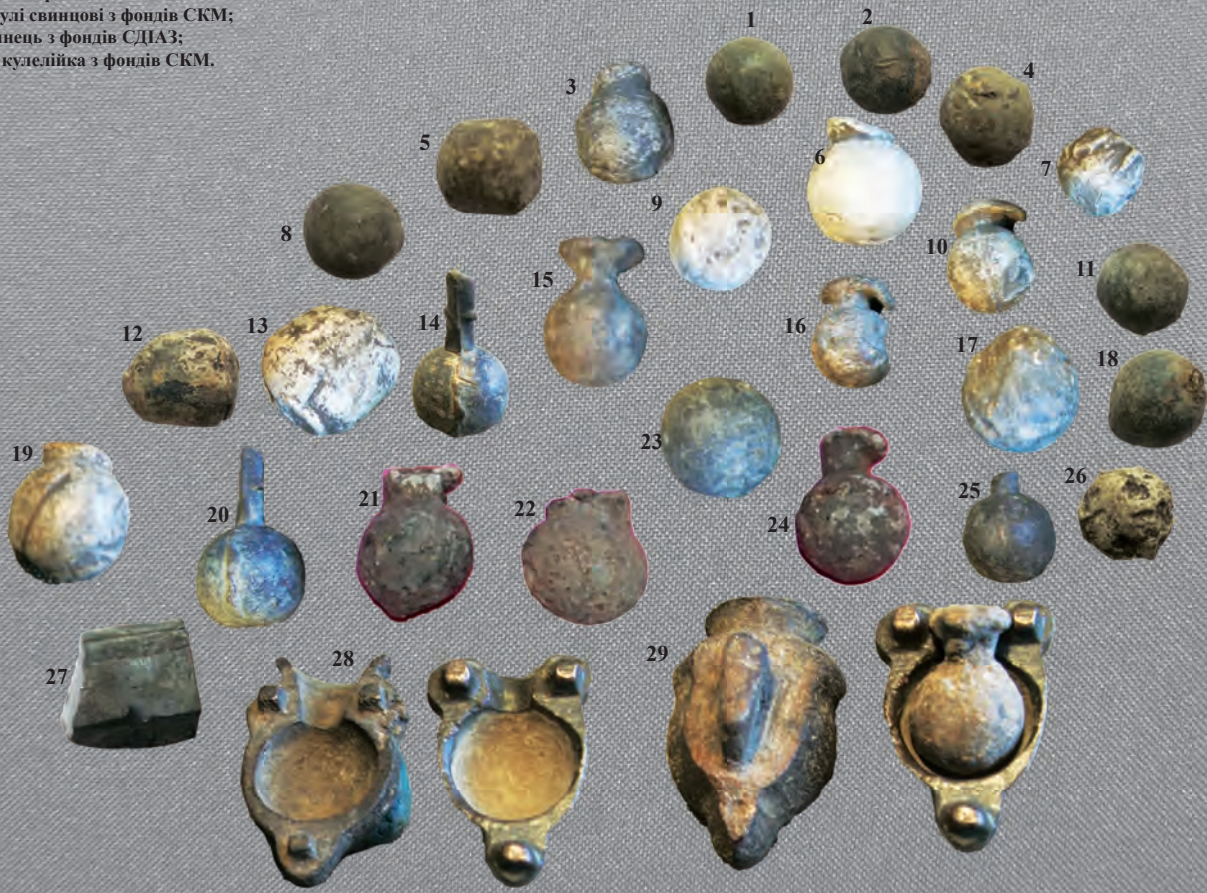
№ 7 – каламар бронзовий з фондів СКМ.

«Водокрешение в Сечи
Запорожской»
б.п.т. 50x60
2006 г.

Вогнепальна зброя XVII-XVIII ст.
№ 1-26 – кулі свинцеві з фондів СКМ;
№ 27 – свинець з фондів СДІАЗ;
№ 28, 29 – кулелійка з фондів СКМ.

«Рождествен-
ская ночь
в Запорожской
Сечи в 1767 г.»
б.п.т. 50х60
2006 г.

Вогнепальна зброя XVII-XVIII ст.

№ 1 – замок кремнівої рушниці з фондів СДІАЗ;

№ 2 – креміль для рушниці з фондів СКМ та приватної колекції;

№ 3-7 – огниво з фондів СКМ та приватної колекції.

«Уход
от погони»
б.п.т. 50x60
2006 г.

Побутові речі XVII – XVIII ст.

№ 1 – світець залізний з фондів МАЕСУ;

№ 2 – підвічник керамічний з свічкою з фондів СДІАЗ;

№ 3,4 – ключі з фондів СДІАЗ;

№ 5 – ножиці з приватної колекції;

№ 6 – наперсток з фондів СКМ;

№ 7 – ручка бронзова з антропоморфними зображеннями з фондів МАЕСУ.

«Ясыр»
б.п.т. 50x60
2007 г.

Зброя та спорядження XVII-XVIII ст.

№ 1-3 – підкови чоботів з приватної колекції;

№ 4-6 – перехрестя саблі з фондів СДІАЗ;

№ 7-8 – шпори з фондів СКМ і СДІАЗ.

«Саур-
Могила.
Подвиг
атамана
Морозенко»
б.п.т. 40x50
2007 г.

Упряж та подкови XVII-XVIII ст.

№ 1-4 – подкови з фондів СДІАЗ та приватної колекції;

№ 5-6 – прикраси упряжі з фондів СДІАЗ;

№ 7 – вуділо з фондів МАЕСУ;

№ 8-14 – пряжки упряжі з фондів СКМ;

«Последний
выбор судьбы»
б.п.т. 40x50
2006 г.

Кахлі XVII – XVIII ст.

№ 1, 2 – кахлі карнизні з фондів СКМ;

№ 3-5 – кахлі лицьові з фондів СДІАЗ;

№ 6 – кахля лицьова з фондів СКМ;

№ 8, 9 – кахлі карнизні з фондів МАЕСУ;

№ 10, 11 – кахлі кутові з фондів МАЕСУ;

№ 7, 12 – кахлі лицьові з фондів МАЕСУ.

«Кальмиусская
паланка»
б.п.т. 40x50
2007 г.

Посуд керамічний XVII – XVIII ст.

№ 1, 4, 5 – горщики з фондів МАЕСУ;

№ 6 – підилка керамічна з приватної колекції;

№ 2, 3 – горщики з фондів СКМ;

№ 7 – миска з фондів СКМ;

№ 8, 9 – кубішки з фондів СКМ.

1

2

4

3

5

6

8

9

7

«С казачкой
песней
в народ»
б.п.т. 50х60
2005 г.

Знаряддя для риболовлі XVII – XVIII ст.

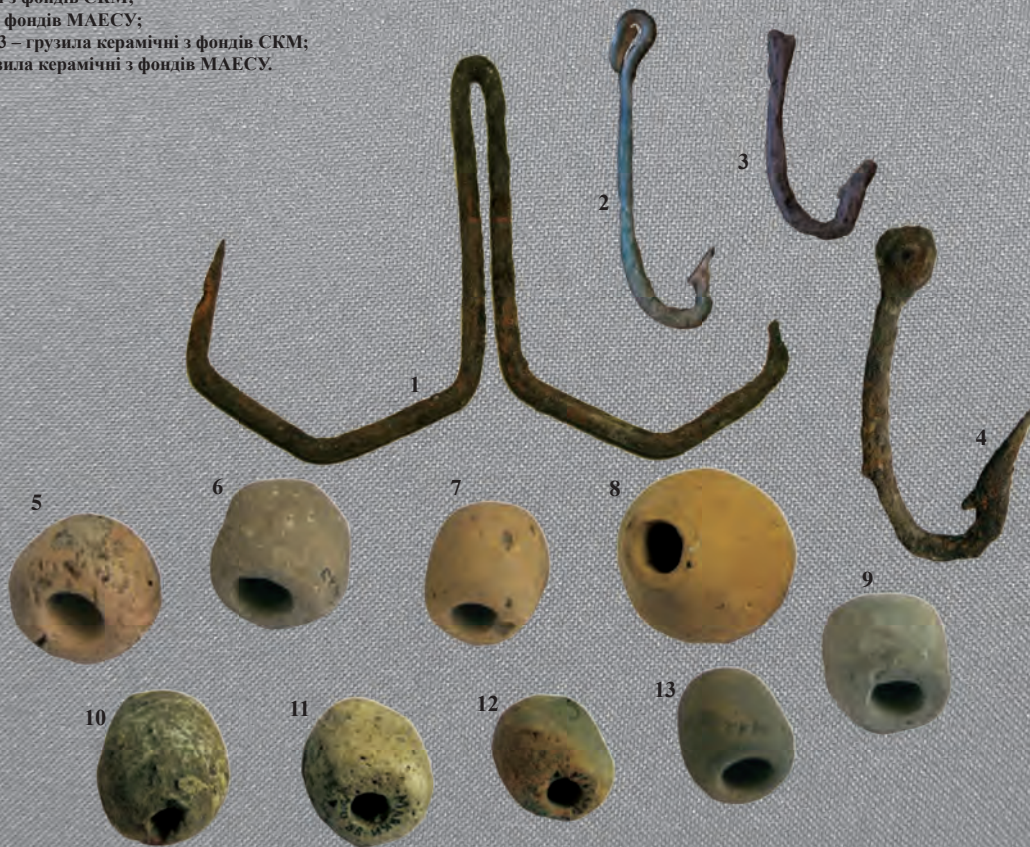
№ 1 – гачок з фондів СДІАЗ;

№ 2-3 – гачки з фондів СКМ;

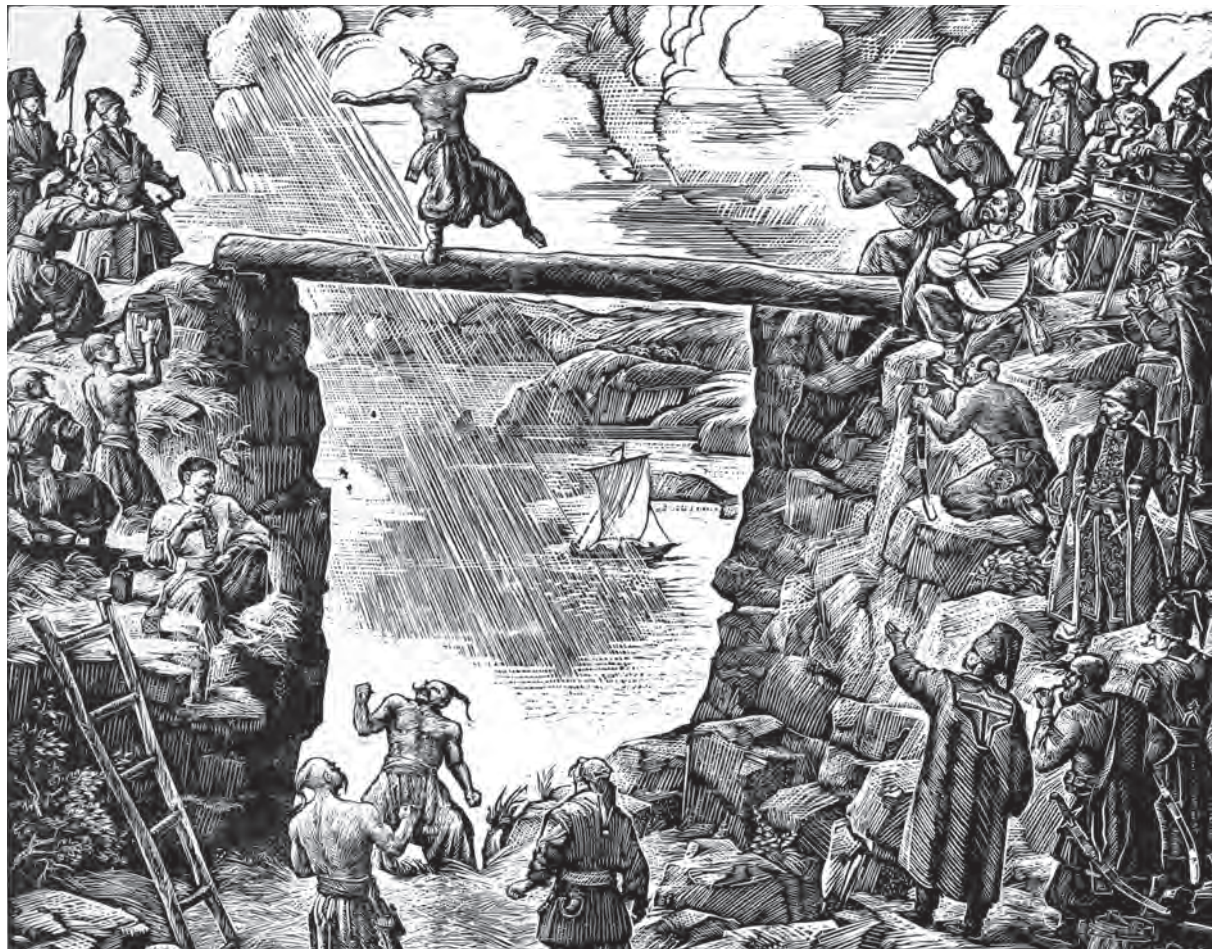
№ 4 – гачок з фондів МАЕСУ;

№ 5-7, 9, 11-13 – грузила керамічні з фондів СКМ;

№ 8, 10 – грузила керамічні з фондів МАЕСУ.

«Хождение
по бревну»
лин. 50x60
2005 г.

Вироби з кістки XVII – XVIII ст.

№ 1 – накладка з різним орнаментом з фондів СДІАЗ;

№ 2-11 – вироби з розкопок фортеці Тор з фондів СКМ.

«Едем Галя
с нами,
с казаками»
лин. 50x60
2005 г.

«Ухажеры»
б.п.т. 47х49
2006 г.

Гральні кістки та фішки XVII–XVIII ст.

№ 1 – гральні кістки з розкопок фортеці Тор з фондів СКМ;

№ 2 – фішки керамічні з розкопок фортеці Тор з фондів СКМ.

«В корчме»
лин. 50x60
2005 г.

довідкове видання

ВАРТОВІ СТЕПУ

ХУДОЖНЬО-АРХЕОЛОГІЧНА ВИСТАВКА

на основі колекції живопису і графіки
народного художника України В. С. Шенделя
та музейних фондів Святогірського державного
історико-архітектурного заповідника (СДІАЗ),
Музею археології і етнографії Слобідської України при ХНУ
ім В. Н. Каразіна (МАЕСУ),
Слов'янського краєзнавчого музею (СКМ).

Оформлення
Гринько В.В.

Оригінал-макет
ТОВ «РА «Ваш імідж»

Підписано до друку 22.04.2011. Формат 60х90/32.
Обл. вид. арк. 9,67. Тираж 100 прим. Зам № 21.

Виготовлено ТОВ «РА «Ваш імідж»
83001, м. Донецьк, вул. Постишева, 60
За участю СПД Малихіна І.Б. Свідоцтво про внесення
до Державного реєстру суб'єкта видавничої справи ДЦ № 135 від 09.02.2008

ВАРТОБИ СТЕПІ

Українське козацтво в мистецьких творах та археологічних знахідках
до 485 річниці першої писемної згадки про Святі Гори